

ceteris, quas consulimus, & in Praefatione Hispanica recensentur, accurate notamus in ima pagina: *addita* vero aut *omissa* in exemplari nostro, adhibitis tantum prioribus litteris *A* & *O* indicamus, ne voces illae tribus quoque verbis repetitae fastidium pariant lectoribus. A notis, quas meditabamur, consulto abstinuimus, ut ne opus iam satis grande in immensum cresceret. VALE, lector humanissime.

IOANNIS
LODOVICI VIVIS VALENTINI

AD SAPIENTIAM INTRODUCTIO.

I. Vera Sapientia est de rebus incorrupte iudicare, ut talem unamquamque existimemus, qualis ipsa est, ne vilia sectemur tamquam speciosa, aut pretiosa tamquam vilia reiiciamus; ne vituperemus laudanda, neve laudemus vituperium merita.

II. Hinc enim error omnis in hominum mentibus ac vitium oritur, nihilque est in humana vita exitiabilius, quam depravatio illa iudiciorum, quum singulis rebus non suum pretium redditur.

III. Quocirca perniciosae sunt persuasiones vulgi, quod stultissime de rebus iudicat.

IV. Videlicet magnus erroris magister est populus.

V. Nec aliud magis laborandum est, quam ut sapientiae studiosum a populari sensu abducamus & vindicemus.

VI. Primum omnium suspecta illi sint, quaecumque multitudo magno consensu approbat, nisi ad illorum normam revocarit, qui singula virtute metiuntur.

VII. Adfuecat unusquisque iam tum a puero veras habere de rebus opiniones, quae simul cum aetate adolescant.

VIII. Et ea cupiat, quae recta sint, fugiat quae prava: adfuectio haec bene agere vertet ei prope in naturam, ut non possit, nisi coactus & reluctans, ad male agendum pertrahi.

IX. Deligenda est optima vitae ratio: hanc consuetudo iucundissimam reddet.

1 vituperanda.
2 O. singulis.
3 vulgi opiniones.

4 quae & iudicant.
5 Videlicet est.
6 A ut, 7 vertat.

- X. Tota reliqua vita ex hac puerili educatione pender.
 XI. Ergo in curriculo sapientiae primus gradus est ille veteribus celebratissimus: *Se ipsum nosse.*

DIVISIO RERVM HUMANARVM.

- XII. **H**omo ex corpore constat & animo. Corpus habemus ex terra, & his elementis, quae cernimus ac tangimus, corporibus bestiarum simile.
 XIII. Animum divinitus datum, angelis & Deo similem, unde censetur homo, & qui solus merito esset homo appellandus, ut maximis viris placuit.
 XIV. In corpore sunt forma, sanitas, firmitas, integritas, robur, celeritas, delectatio; & his² adversa, deformitas, morbus, mutilatio, imbecillitas, tarditas, dolor, & alia corporis seu commoda, seu incommoda.
 XV. In animo eruditio & virtus; & contraria ruditas & vitium.
 XVI. Extra hominem sunt divitiae, potentia, nobilitas, honores, dignitas, gloria, gratia; & contraria his, paupertas, inopia, ignobilitas, utilitas, dedecus, obscuritas, odium.

RERVM NATVRAE AC PRETIA.

- XVII. **R**egina⁴ ac princeps rerum omnium praestantissima est VIRTUS, cui reliqua omnia, si suo velint officio defungi, ancillari oportet.
 XVIII. Virtutem voco pietatem in Deum & homines, cultum Dei, & amorem in homines, qui coniunctus est cum voluntate benefaciendi.
 XIX. Reliqua si quis ad virtutem hanc referat, haudquaquam mala videbuntur.

Nec

1 O. humanarum.
 2 contraria.
 3 O. &

4 &c.
 5 voluntatemque benefaciendi.
 6 non.

- XX. Nec qui primum haec nuncupavere bona, sic de illis¹ censuerunt, ut nunc² hominum vulgus, quod veros illos ac naturales significatus corrumpit: unde & rerum aestimationes mutatae³ atque inverfae sunt.
 XXI. Sic enim sunt intelligenda haec, quatenus⁴ bona iudicantur. Divitiae⁵ non sunt gemmae aut metalla, non magnifica aedificia, vel supellex instructa; sed non iis carere, quae sunt ad tuendam vitam necessaria.
 XXII. Gloria bene audire de⁶ praestanti virtute.
 XXIII. Honor veneratio ob⁷ magni pretii virtutem.
 XXIV. ⁸ Gratia favor propter amabilem virtutem.
 XXV. ⁹ Dignitas est vel recta hominum opinio de bene merita virtute: vel decor quidam ex interiore virtute foras prominens.
 XXVI. Potentia & regnum habere multos, quibus probe ac recte consulas.
 XXVII. Nobilitas excellentia actuum esse cognitum, vel a bonis progeneratum, similem parentum se praebere.
 XXVIII. Generosus est ad virtutem a natura optime compositus.
 XXIX. Sanitas talis habitudo corporis, ut valeat mens.
 XXX. Species lineamenta corporis, quae animum formosum ostendant.
 XXXI. Vires & robur, ut exercitiis virtutis sufficias, ne facile defatigeris.
 XXXII. Voluptas delectatio pura, solida & diuturna, qualis capitur ex iis solis, quae ad animum pertinent.
 XXXIII. Si quis haec aliter, ² nempe ut populo intelliguntur, discutiat ac expendat, reperiet inepta, vana, noxia esse. ³ Primum externa omnia, vel ad corpus re-

1 censuerunt.

2 O. hominum.

3 O. atque inverfae.

4 censentur bona.

5 sunt non gemmae.

6 O. praestanti.

7 O. magni.

8 O. totus hic s.

9 O. est vel.

1 magna virtute.

2 ut a populo videlicet.

3 O. haec in versione Hist.

feruntur, vel ad animum: ut divitiae ad tuendam vitam, honor ad iudicium virtutis.

XXXIV. Corpus ipsum nihil aliud est, quam tegumentum ⁴ & mancipium animi, cui & natura, & ratio, & ⁵ decus ipsi iubent subiectum esse, ut brutum sentienti, mortale ⁶ immortalis, terrenum divino.

XXXV. Porro in ipso animo eruditio in hoc paratur, ut cognitum vitium facilius fugiamus, cognitam virtutem facilius persequamur teneamusque: alioqui supervacanea est.

XXXVI. Quid aliud est vita, quam peregrinatio quaedam, tot undique casibus obiecta & petita, cui nulla hora non ⁷ impendet finis, quae potest levissimis de causis accidere?

XXXVII. Quare stultissimum est cupiditate tam incertae vitae foedum aliquid aut pravum ⁸ admittere. Quasi vero compertum habeas, te, postquam id feceris, diu esse victurum.

XXXVIII. Et quemadmodum in via, sic in vita, quo quis expeditior, & paucioribus sarcinis implicitus, hoc levius & iucundius iter facit.

XXXIX. Tum natura humani corporis ita constituta est, ut paucissimis egeat, ut si quis ¹ propius animadvertat, haud dubie insaniae damnet eos, qui tam multa tam anxie congerunt, quum sit tam paucis opus.

XL. ² Acute, quisquis sic divitias expressit: sunt brevis vitae longum viaticum.

XLI. Divitiae namque & possessiones, & vestimenta in usum tantum, parari debent: quem non adjuvant imensae opes, sed opprimunt, ut navem ingentia onera.

XLII. Nec aurum, si non utare, a coeno differt, nisi

⁴ vel.
⁵ Deus.
⁶ immortalis ac divino.
⁷ imminet.
⁸ agere.

⁹ O. Quasi cer.
¹ O. propius.
² O. totus hic §.
³ parantur.

si quod magis angit eius custodia; & efficit, ut dum ⁴ illi uni studes, ea negligas, quae maxime sunt homini curanda.

XLIII. Est enim pecunia idolorum servitus, quum ei reliqua posthabentur, & magna illa & natura prima, pietas ac sanctum.

XLIV. Ut transeam, quot insidiae divitiis tenduntur, quot & quam variis casibus pereunt, in quam multa vitia detrudunt.

XLV. Culta vestimenta quid aliud sunt, quam ⁶ instrumenta superbiae?

XLVI. Vitale indumentum excogitavit necessitas, pretiosum luxus, elegans vanitas.

XLVII. Suborta est in vestitu contentio, ⁷ quae multa docuit supervacanea & damnosa, dum homines etiam ex eo, quod infirmitatem nostram arguit, honorem captant.

XLVIII. Ita divitiarum pars, maxima aedificia, suppellex numerosa & ⁸ lauta, gemmae, aurum, argentum, ornamentorum omne genus spectantium oculis & comparantur, & exponuntur, non possidentium usus.

XLIX. Iam nobilitas quid aliud ⁹ est, quam nascendi fors, & opinio a populi stultitia inducta? ut quae saepenumero latrocinii quaeritur.

L. Vera & solida nobilitas a virtute nascitur.

LI. ¹ Et dementia est, gloriari te parentem habuisse bonum, quum sis ipse malus, ² ac turpitudine tua dedecus ac labem adferas pulchritudini generis.

LII. Sed certe omnes ex eisdem constamus elementis, & idem omnium pater Deus.

LIII. ³ Natales cuiusque contemnere, hoc est Deum nascendi auctorem tacite reprehendere.

Q2

Po-

⁴ ubi uni: al. tibi uni.
⁵ nempe pietas & sanctum.
⁶ superbiae instrum.
⁷ haec. ⁸ opulenta.

⁹ est aliud.
¹ Stultumque est.
² & turp. dedecori sis pulchr.
³ Ignobilitatem contemnere.

LIV. Potentia quid est aliud, quam speciosa molestia? In qua si quis sciret, quae sollicitudines, quae anxietates infint, quantum malorum mare, ⁴ & quam vastum; nemo est tam ambitiosus, qui non eam fugeret, ut gravem miseriam: ⁵ & quemadmodum rex ille dixit, nollet diadema iacens humi tollere.

LV. Quantum est odium, si regas malos? quanto maius, si malus ipse?

LVI. Honor si ex virtute non oritur, pravus ⁶ & perversus est, nec vere oblectare potest, quum reclamet conscientia; si ex virtute, hoc praestat virtus, ut is negligantur: aliter ⁷ vero non erit virtus, si quid honoris facit gratia. sequi enim debet honor, non expeti.

LVII. Dignitates quis potest sic appellare, quum indignissimis quoque hominibus contingant? nempe ⁸ astu, fraude, ambitu, ¹ pretio, pessimis artibus quaesitae.

LVIII. ² Scilicet quum ab illa mandentur multicipiti bestia, quae nihil agit ratione ac iudicio.

LIX. Et gloria est ne aliud, quam, ut ille dixit, aurium vana inflatio.

LX. Ex qua, ut honore & dignitate, nihil omnino ad eum pertingit, de quo sunt: & incertae, vagae, iniquae, momentaneae sunt, similes parentis suae multitudinis, quae eodem die eundem hominem & commendat, atque, invehit summe, & vituperat ac deprimit extreme.

LXI. ⁴ Ergo usu videmus venire, ut maxime sequentem honor celerrime fugiat; ad illum conferat se, qui contemnebat. Hoc quoque est ingenium vulgi.

LXII. Quid dicam nasci haec ex rebus partim deridendis, partim stultis; partim sceleratis, sicut ludo pilae, profusione patrimonii in commestationes, scurras, mimos;

4 O. & quam vastum.

5 O. & quemadmodum rex cet.

6 O. & perversus est, nec vere oblectare potest, quum reclamet conscientia.

7 vera.

8 O. astu.

9 ambitione.

1 praemiis.

2 O. rotus hic §. 3 evehit.

4 O. hic §.

bello potissimum, hoc est, impunito latrocinio: quo magis vulgi dementia agnoscas?

LXIII. Secedat in se unusquisque, ac solus ⁵ hisce de rebus cogitet, inveniet quam parum ad se attingat ex fama, rumoribus, veneratione, honore populi, de quibus gloriatur.

LXIV. Quid in somno, quid in solitudine inter summum regem interest & infimum servum?

LXV. Denique, hic unusquisque sentiat, nobilitatem, honores, potentiam, dignitates ex prisca hominum persuasione, quam Christus ⁷ animis illorum, qui vere ipsius sunt, adimit, nata & relicta esse: & in christianos homines invecta tamquam lolium, quod hostis diabolus adpersit bonae segeti Dei.

LXVI. In corpore ipso quid est forma? nempe cuticula bene colorata. Si intraria cerni possent, quanta vel in corpore ⁸ specioso cerneretur foeditas?

LXVII. ⁹ Nec est aliud pulcherrimum corpus, quam sterquilinum candido & purpureo linteolo contextum.

LXVIII. Lineamenta & corporis decor quid iuvant? si turpis sit animus, & sicut Graecus ille dixit: *In hospicio pulchro hospes deformis.*

LXIX. Robur quorsum pertinet in homine? quum res maximae & homine dignae non viribus nervorum gerantur, sed ingenii.

LXX. Nec vires quantumcumque augeantur, maiores erunt quam tauri vel elephantum: ratione illos, ingenio, virtute superamus.

LXXI. Transeo quod forma, vires, agilitas, & ceterae corporis dotes, ut flosculi cleriter marcescunt, exiguis casibus diffugiunt, vel una febricula validissimum quan-

5 O. hisce de rebus. & sic.

7 animis suorum ademit.

8 speciosissimo.

9 O. hic §.

quandoque hominem concutit, & summum decorem
¹ aufert.

LXXII. ² Et ut nihil accidat, certe necesse est illa
 omnia cum aetate, quae nulla est diuturna, flaccescere
 ac decidere.

LXXIII. Nemo ergo potest externa iure sua dicere,
 quae tam facile ad alios transeunt; nec corporea, quae
 tam cito avolant.

LXXIV. Quid, quod haec, quae multi admirantur,
 magnorum vitiorum sunt caussae, velut insolentiae, adro-
 gantiae, fociordiae, ferocitatis, livoris, aemulationis, si-
 multatum, rixarum, bellorum, caedis, stragis, cladis?

LXXV. Delectatio corporis, ut corpus ipsum, vilis
 ac pecudina est, qua saepius, & vehementius & diutius
 pecora, quam homines ³ incitantur ac perfruuntur.

LXXVI. Ex hac quum morbi plerique ad corpus re-
 dundant, & ad rem familiarem permagna damna, tum
 ad animum certa poenitentia & hebetudo ingenii, quod
 delitiis corporis extenuatur ac frangitur. ⁴ Postremo im-
 patientia suiipsum, & odium virtutum omnium.

LXXVII. Nec aperte frui licet: nam ut dedecent ge-
 nerositatem nostrae mentis, ita nemo ⁵ tam proditus est,
 quin eas erubescat apud arbitros capere: pariunt enim
 ignominiam: idcirco tenebras & latebras quaerunt.

LXXVIII. Quid, quod sunt ⁶ fugacissimae & momen-
 tanae, nec retineri ulla vi possunt, nec umquam veniunt
 purae, & cuiuscumque amaritudinis expertes?

LXXIX. Ergo exclusis vulgi sensibus, maximum ma-
 lum putato, non paupertatem aut ignobilitatem, aut
 carcerem, aut nuditatem, ignominiam, deformitatem cor-
 poris, morbos, imbecillitatem; sed vitia & his proxima,
 inscitiam, stuporem, dementiam.

Ma-

¹ tollit.
² O. Et.
³ O. incitantur ac.

⁴ deniq. odium v. o.
⁵ ita.
⁶ fugacissimae.

LXXX. Magnum bonum credito horum contraria,
 virtutes, & quae huic sunt finitima, peritiam, acumen in-
 genii, sanitatem mentis.

LXXXI. Reliqua vel externa, vel corporis, si ha-
 bes, proderunt tibi ad virtutem relata; oberunt ad vitia:
 si non habes, cave ne quaeras vel cum minimo dispen-
 dio virtutis. ⁷ Perinde hoc effret, tamquam si multo auro
 paullulum emereres luti, aut potius gravem morbum salute.

LXXXII. Nullus est quæstus prolixior, quam animo
 si addit pietas; corpori vero, si sciat praesentibus quali-
 buscumque acquiescere.

LXXXIII. Fama, tametsi nihil agendum est, ut vi-
 dearis, conservanda tamen est integra, quod interdum ea
 cura a multis nos turpibus cohibet: sed praecipue in exem-
 plum ceterorum.

LXXXIV. Vnde praeceptum illud sapientum & san-
 ctorum virorum: *Nec malum faciendum, nec eius simile.*

LXXXV. Quod si hoc adsequi non possumus, con-
 scientia debemus esse contenti; & quum tam depravati
 erunt hominum sensus, ut quae sunt optima, putent esse
⁸ sceleratissima, tunc laborandum erit, ut interna & ex-
 terna soli Deo approbemus: idque abunde nobis sufficiat.

LXXXVI. Etiam mala, quae dicuntur corporis vel
 fortunae, licebit in bonum vertere, si patienter feras,
 & tanto sis ad virtutem promptior, quo minus tibi in illis
 succedit, ac proinde ⁹ expeditior.

LXXXVII. Saepenumero ex damnis corporis, vel ex-
 ternorum, magnae sunt accessiones ¹ factae virtutibus.

DE

⁷ Haec omnia desunt ad n. seq. qui ⁸ scelestissima.
 in reliquis exemplaribus incipit: *Prolis-* ⁹ A. es.
xus quæstus est pietas cum sufficiencia. ¹ virtutibus natae.
 Fama cct.

DE CORPORE.

LXXXVIII. **E**st quoniam in hac nostra peregrinatione animum gestamus in corpore inclusum, maximasque opes in vasis fictilibus, non omnino repudiandum nobis est & ² abiiciendum corpus.

LXXXIX. Sic curandum tamen, ut se non dominum, non socium esse sentiat, sed mancipium; nec sibi pasci aut vivere, sed alteri.

XC. Quo curatius est corpus, hoc animus neglectior. Quo mollius habetur corpus, hoc acrius menti reluctatur, & ut equus delicate pastus fessorem excutit.

XCI. Gravis sarcina corporis animum elidit: acumen ingenii sagina corporis aut indulgentia retunditur. Cibi, somni, exercitationes, tota corporis curatio ad sanitatem referenda est, non ad voluptatem ³ ac delicias, ut animo promte inserviat, nec ferocia cultus insolescat, neu virium inopia decidat.

XCII. Nihil est quod aequae & vigorem mentis debilitet, & robur ac nervos corporis infringat, ut voluptas. Quippe vires omnes & corporis & mentis opere ac labore vegetantur, otio & mollitie voluptatis languescunt.

XCIII. Mundities corporis, & victus citra delicias aut morositatem, ad valetudinem & ingenium confert.

XCIV. Ablues subinde manus & faciem frigida, detergesque mundo linteolo.

XCV. Repurgabis crebro eas partes, quae fordibus & recrementis ad extima corporis meatus praebent.

XCVI. Hae sunt caput, aures, oculi, nares, ⁴ manus, axillae, ⁵ pudenda.

XCVII. ⁶ Foveantur pedes mundi & calidi.

XCVIII. Arceatur frigus, quum ab aliis partibus, tum vel maxime a cervice.

Ne

² contemnendum,
³ O. ac delicias,

⁴ O. manus,
⁵ A. & c. Pedes m. & c. foveantur,

XCIX. Ne statim edas a quiete, nec ante prandium, nisi tenuiter.

C. Ientaculum enim sedando stomacho, aut refocillando datur corpori, non satietati.

CI. Ideo tres aut quatuor panis ⁷ buccae sufficiunt sine potione, aut certe exigua, atque ea tenui. salutare hoc non minus ingenio, quam corpori.

CII. In prandio & coena aduesce non vesci, nisi ⁸ uno opsonii genere, eodem simplicissimo, & quantum per facultates licebit, saluberrimo, quamvis multa mensae inferantur; & si tua sit mensa, nolli admittere.

CIII. Varietas ciborum homini pestilens, pestilentior condimentorum.

CIV. Munda & pura parsimonia, ⁹ temperatis & castis animis congruens, conservatrix rei familiaris, & quae sola efficit, ne multis indigere nobis videamur: nec suscipiamus pessima facinora quaestus gratia, quo gulae morem geramus irritatae, vel luxu vel lautitiis, vel delicatis nimium cibus & exquisitis.

CV. Tum praestat, ut quae adsunt, non modo nobis sufficiant, sed ex eis liceat egentibus impartiri.

CVI. Ostendit hoc dominus exemplo sui, qui post exsaturatam multitudinem, reliquias perire panum & piscium non est passus.

CVII. Natura necessaria docuit, quae sunt pauca & parabilia: stultitia superflua excogitavit, quae sunt infinita & difficilia.

CVIII. Naturae si des necessaria, delectatur, & roboratur tamquam propriis: sin superflua, debilitatur & affligitur tamquam alienis.

CIX. Stultitiam necessaria non explent: superflua ¹ obruunt, non satiant.

R

Po-

⁷ buccae.

⁸ A. ex. stromem supilis silba

⁹ A. & c. ni supiga id. A. & c. quum obruant.